

Mlikota, Jadranka
(Osijek, Filozofski fakultet u Osijeku, Hrvatska)¹

JEZIČNA STILIZACIJA GODIŠNJIH IZVJEŠĆA DONJOGRADSKJE
OPĆE PUČKE DJEČAČKE I DJEVOJAČKE ŠKOLE SLOBODNOG
I KRALJEVSKOG GRADA OSIJEKA U POSLJEDNIM DVAMA
DESETLJEĆIMA 19. STOLJEĆA²

Abstract:

School reports are, despite the valuable data they can offer, often neglected and insufficiently used sources for studying the history of education as well as for micro-historical reconstruction of a certain area. Still, the predetermined and unified contents of such reports contain important data about „the number of students, their religious, language and social structure“, curriculums and syllabuses, yet they give a possibility to teachers to publish their pedagogy-related debates. Thus to maintain a distance from the understanding that such publications are necessarily „stereotypical“ and „boring“, full of „imaginary statistical materials“, this paper views the annual reports of the Lower Town Public School for Boys and Girls in the Free Royal City of Osijek as publications which contain data of exceptional value not only regarding general societal and cultural history, but also historical linguistic analysis of administrative texts from the end of the 19th century. The former approaches regarding the language analysis of the administrative style in the second half of the 19th century were mainly based on laws, documents associated with economy, rules of society, parliamentary notes and records, programs of political parties and business letters. The latter proves that the school reports, until now considered ephemeral publications primarily used for researching the history of education, remained such also in the light of the researches associated with linguistic history. The corpus of this paper is constituted by school reports published in the last two decades of the 19th century, starting from the year 1883/1884, when the report states that they started constructing the above mentioned school building and to work in it, all the way to the very end of the century. Taking into account that the Croatian linguistic history in those decades is marked by the switch of philological schools (the Zagreb Philological School is surpassed by the School of Croatian Vukovians), the aim of this paper is to, using descriptive and analytic, but partly also comparative method, determine to what degree is the fracture of the language norm recorded in the analyzed corpus.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4772-720X>

² Rad je izložen na Znanstveno-stručnom skupu o povijesti školstva u Donjem gradu u povodu 140. obljetnice zgrade Osnovne škole Jagode Truhelke 9. rujna 2023. godine.

Keywords: school reports, schooling in Osijek, language of the administrative-business texts in the second half of the 19th century, fracture of the language norm

Uvodno o korpusu i metodologiji istraživanja

Tiskana godišnja školska izvješća, kakva poznajemo iz razdoblja druge polovice 19. i početka 20. stoljeća, unatoč dragocjenim podatcima koje nude, često su zanemareni i nedovoljno (is)korišteni izvori za proučavanje povijesti školstva,³ ali i za rekonstrukciju mikropovijesti određene sredine. Zadani i unificirani sadržaji takvih izvješća nude ipak važne podatke „o kretanju broja učenika i učenica, njihovoj vjerskoj, jezičnoj i socijalnoj strukturi“,⁴ nastavnim planovima i programima, a istodobno otvaraju i prostor učiteljima za objavljivanje rasprava iz područja pedagogije. Batinić⁵ ih stoga smatra specifičnim vrstama publikacija iznimne kulturno-povijesne vrijednosti koje zaslužuju pozornost i muzeologa i historiografa, a ovim radom nastoji se pokazati i njihova iznimna vrijednost kao jezično-povijesnoga izvora. Odmičući se stoga od shvaćanja kako je riječ o „stereotipnim“ i „dosadnim“ publikacijama s obiljem „suhoparnoga statističkog materijala“,⁶ u ovom se radu godišnjim izvješćima donjogradske opće pučke dječjačke i djevojačke škole slobodnog i kraljevskog grada Osijeka pristupa kao publikacijama koje donose podatke iznimne vrijednosti ne samo za opću društvenu i kulturnu povijest,⁷ već i za jezično-povijesnu analizu obilježja administrativno-poslovnih tekstova s kraja 19. stoljeća. Dosadašnja su istraživanja jezika administrativnoga stila druge polovice 19. stoljeća korpusno bila usmjerena zakonima, dokumentima iz područja gospodarstva, pravilima društava, saborskim spisima i zapisnicima, programima političkih stranaka i poslovnim pismima,⁸ što pokazuje da su školska izvješća, dosada poimana kao efemerne publikacije ponajprije za proučavanje povijesti školstva, osta(ja)la takvima i kada je riječ o proučavanju jezične povijesti.

Korpusom će biti obuhvaćena godišnja školska izvješća objavljena u posljednjim dvama desetljećima 19. stoljeća,⁹ točnije od školske godine 1883./1884. kada se u izvješću i bilježi početak gradnje donjogradske školske zgrade i rada u njoj,¹⁰ pa sve do kraja stoljeća.¹¹ S obzirom na to da je riječ o desetljećima koja su u hrvatskom

³ Usp. Batinić 2012. 223–231.

⁴ Župan 2010. 213.

⁵ Batinić 2012. 223.

⁶ Plivević 1917., navedeno prema Batinić 2012. 229.

⁷ Kolak 2007.

⁸ Usp. Rezo 2015.

⁹ U radu će se uz primjere preuzete iz korpusa u zgradi bilježiti pokrata GI i školska godina na koju se odnosi izvješće, a uz navode i broj stranice s koje se preuzimaju.

¹⁰ Usp. „Dne. 11. listopada nakon svečane sv. mise obavljena je posveta nove školske sgrade po prečastnom gospodinu kanoniku Josipu Jankoviću, u prisustvu celokupne školske mladeži, učiteljskog sбора i roditeljah mladeži. Nakon posvete istaknuo je ravnajući učitelj u svom govoru važnost i cilj pučke škole te rodoljubivu požrtvornost ovoga grada Osieka, kojom je liepa i svrsi shodna nova školska sgrada u svojoj cjelini svjetlost svieta napokon ugledala.“ (GI 1883./1884.: 31).

¹¹ Građa je dio fonda knjižnice Muzeja Slavonije Osijek. Zahvaljujem dr. sc. Marini Vinaj, knjižničarskoj savjetnici i voditeljici odjela knjižnice, i višoj knjižničarki Ivani Knežević Križić koje su ustupile građu za ovo istraživanje.

jezikoslovlju obilježena smjenom filoloških škola (zagrebačke školom hrvatskih vukovaca), cilj je deskriptivnom i analitičkom, a dijelom i komparativnom metodom utvrditi u kojoj se mjeri prijelom jezične norme bilježi u istraživačkom korpusu. S druge pak strane analiza će pokazati i u kojoj je mjeri naravni tijek jezičnoga razvoja, na koji dakle nije utjecala vukovska jezična koncepcija, obilježio administrativno-poslovni stil do naših dana. Jezičnoj će analizi prethoditi strukturalna i djelomice sadržajna analiza godišnjih školskih izvješća slobodnog i kraljevskog grada Osijeka podnesenih u posljednjim dvama desetljećima 19. stoljeća, s posebnim osvrtom na izvješća donjogradske opće pučke dječjačke i djevojačke škole.

Godišnja školska izvješća slobodnog i kraljevskog grada Osijeka

Godišnja su izvješća Donjogradske obće (niže) pučke škole u obuhvaćenom korpusu objavljujivana skupno uz izvješća ostalih gradskih škola koja su koncem svake školske godine objedinjena pod naslovom *Godišnji izvještaj više djevojačke i obćih pučkih dječjačkih i djevojačkih učiona sl. i kr. grada Osieka*. Godišnja izvješća podnose sljedeće škole: Osječka viša djevojačka škola,¹² Gornjogradska obća pučka škola, Nutarnjogradska obća (niža dječjačka) pučka škola, Novogradska obća (niža) pučka škola. Od šk. godine 1886./1887. donose se i izvješća gradskih šegrtskih škola,¹³ potom Niža pučka škola u novom Osieku (GI 1891./1892.), Gornjogradska niža pučka škola u sv. Ane ulici (od 1895./1896.) te Gornjogradska niža pučka dječjačka i djevojačka škola u Jägerovoj ulici (od 1895./1896.). Zadani i unificirani sadržaji pokazuju da se tiskana godišnja školska izvješća strukturalno nisu bitnije mijenjala gotovo do kraja promatranoga razdoblja:¹⁴ započinjala su najčešće didaktičkim sadržajem (znanstvenom ili pedagoškom raspravom nekog osječkog učitelja),¹⁵ katkada i tekstovima neformalnijega sadržaja,¹⁶ ali i nekrologima.¹⁷ Nadalje, uz izvješća se donose i nastavni planovi,¹⁸ potom važnije

¹² U izvješćima se u sljedećim godinama bilježe ljetopisi s djelomice izmijenjenim nazivom škole. Usp. Više djevojačke učione i s ovom spojene obće pučke djev. škole nutarnjega grada Osieka (GI 1886./1887. – 1888./1889.), Više i niže djev. pučke škole u Osieku (GI 1889./1890. – 1890./1891.), Viša djevojačka škola u Osieku (GI 1891./1892.), Niža i viša djevojačka i s njom spojene stručne škole (GI 1892./1893. – 1894./1895.), Niža i viša djevojačka škola i s njom spojeni stručni tečajevi (GI 1895./1896. – 1899./1900.).

¹³ Usp. Šegrtska škola (GI 1886./1887.), Gornjogradska šegrtska škola (GI 1887./1888. – 1890./1891.; 1896./1897. – 1899./1900.), Donjogradska šegrtska škola (GI 1887./1888. – 1891./1892.; 1896./1897. – 1899./1900.).

¹⁴ Tek od šk. godine 1899./1900. izvješća su objedinjena pod naslovom *Ljetopis više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tečajeva, ter svih gradskih pučkih škola*.

¹⁵ Usp. sljedeće rasprave: *Nešto o zornoj obuci u prvom razredu* u izvješću za šk. godinu 1883./1884. osječkoga učitelja Josipa Blagojevića, *O ustrojstvu i zadaći više djevojačke učione* u izvješću za šk. godinu 1885./1886. učiteljice više djevojačke učione Kotilde Cvetišić, *O sljedu učitelja Mateja Pavlovića* u izvješću za šk. godinu 1894./1895.

¹⁶ Usp. tekst *Na rastanku* u izvješću za šk. godinu 1892./1893. učitelja Josipa Anschaua ili pak tekst *Praznici* u izvješću za šk. godinu 1893./1894. učiteljice Jelice Belovićeve.

¹⁷ Objedinjena godišnja izvješća za šk. godinu 1896./1897. započinju nekrologom Vjekoslavu Verku, učitelju osječke gornjogradske škole.

¹⁸ Usp. *Naučna osnova za niži ženski licej* u godišnjem izvješću za šk. godinu 1894./1895.

službene naredbe upućene školi, popis školskih nadzornika i članova uprava škola¹⁹ te propisani udžbenici za sljedeću školsku godinu.²⁰

Slike 1, 2 i 3. Naslovnice godišnjih školskih izvješća sl. i kr. grada Osijeka (šk. godine 1883./1884., 1892./1893., 1899./1900.)

Središnji dio izvješća čine *Ljetopisi* osječkih gradskih škola u kojima su bilježena sva važnija školska događanja, odnosno sve ono što je bilo važno za jasnu sliku stanja i rada škole. Za sadržaj izvješća bio je odgovoran ravnatelj škole što je, uzme li se u obzir i ustroj godišnjih školskih izvješća, blisko godišnjim gimnazijskim školskim izvješćima kakva se prate od sredine 19. stoljeća. Batinić²¹ navodi kako su upravo po uzoru „na gimnazije, godišnja (...) izvješća objavljivale i druge škole – učiteljske, pučke, šegrtske i razne strukovne škole. (...) Izvješća pučkih škola obično su izlazila kao skupna izvješća za sve pučke škole nekoga grada. Njihovo je izdavanje financirala općina, koja se po zakonu brinula i za svoje pučke škole, ili su tiskana sredstvima prikupljenima od učenika.“²² Raguž navodi²³ kako se „[n]aredbom od 2. svibnja 1880. broj 241. određuje (...) vođenje ljetopisa škole. Za njegovo vođenje odgovoran je ravnajući učitelj. Ljetopis je morao sadržavati glavne odrednice rada i djelovanja škole pa sve do suvremenih

¹⁹ *Nadzorničtva i uprave škola* godišnja izvješća bilježe do šk. godine 1886./1887.

²⁰ *Popise učevnih knjigah* koje su propisane za svaku sljedeću školsku godinu godišnja izvješća bilježe za višu djevojačku školu (od V. do VII. razreda) i za opću pučku školu (od I. do IV. razreda), i to sve do izvješća za šk. godinu 1888./1889.

²¹ Batinić 2012. 227.

²² O važnosti podnošenja godišnjih školskih izvješća upitnom formulacijom naslovljenoga članka *Zašto pišemo godišnja izvješća?* u uvodniku je *Desetoga izvješća o Gornjogradskoj glavnoj dječjačkoj i djevojačkoj učioni u Osijeku koncem školske godine 1872./73.* odgovorio učitelj Andrija Pakšec: „Što je u građanskom javnom životu, ma koje struke, svršetak godine, naime 31. prosinac, to je za učiteljstvo 31. srpanj, naime: polaganje računa občini; to je odgovor na gore postavljeno pitanje. Da pako občina i gradjanstvo može dobro shvatiti, pravedno i dostojno ocieniti taj račun, dužni su učitelji občini, koja im je mladež povjerila, razložiti načela, na kojih osnivaju svoje poslovanje; jer ako se uzme krivi ključ na ovaj račun, nikada neće biti sporazumljena među školom i občinom.“ (navedeno prema Batinić 2012. 228).

²³ Raguž 2015. 481.

odgojno-organizacijskih oblika njihova djelovanja.“ Pojedina godišta gradskih školskih izvješća slobodnoga i kraljevskoga grada Osieka donose još neke dodatne sadržaje; primjerice bilježe se izvješća o radu dvaju humanitarnih društava. Riječ je o *Društvu „Milodar“* kojemu je cilj bio „da po mogućnosti obskrbi čim veći broj siromašne i vrijedne školske djece odielom i obučom“ (GI 1890./1891.: 44), a koje od šk. godine 1892./1893. do šk. godine 1897./1898. podnosi tajnik društva Josip Mihelčić, odnosno od te školske godine tajnik društva Ante Schmidt. Drugo je društvo *Društvo „Blagodat“* koje skrbi o vrijednoj školskoj djeci donjogradske niže pučke škole, a za koje se iz izvješća za šk. godinu 1893./1894. koje podnosi Franjo Sudarević, tajnik društva,²⁴ doznaje kako djeluje već četvrtu godinu.

Godišnja školska izvješća Dolnjogradske obće (niže) pučke škole u promatranom razdoblju potpisuju dva ravnajuća učitelja: Antun Felingstein sve do školske godine 1892./1893. jer ga od iduće zbog umirovljenja na tom mjestu zamjenjuje Bogdan Penjić, koji prvo postaje privremenim upraviteljem, a potom i stalnim.²⁵ Izvješća su i ove škole unificirana (i ustrojem i sadržajno) i u većini godišta obuhvaćenih korpusom sadrže neizmijenjena poglavlja:²⁶ *Ljetopis, Učiteljsko osoblje dolnjogradske, Razradba učenikâ (I. – IV.), Razradba učenicâ (I. – IV.)*,²⁷ tablični *Pregled učenikâ i učenicâ doljno-gradske obće pučke učione koncem školske godine* za koju se podnosi izvješće te kraka obavijest *Na znanje* o upisu djece u prvi razred i početku nove školske godine. U izvješću za šk. godinu 1886./1887. donose se i obavijesti o *Kraljevskim zemaljskim školskim nadzornicima za pučke škole*. Ravnajući učitelji Dolnjogradske obće (niže) pučke škole u godišnja školska izvješća unose podatke o migracijama učitelja tijekom školske godine i posjetima nadzornika, obavijesti o početku i završetku školske godine, o broju održanih mjesečnih sjednica, vremenu polaganja završnih ispita, pa čak i podatke o tom da su zbog udaje u tom razdoblju učiteljsku službu napustile tri učiteljice:²⁸ Katarina Firljeva (GI 1893./1894.), Laura Schmidtova (GI 1898./1899.) i Marija Dugačkijeva (GI 1899./1900.). Na stranicama se *Ljetopisa* redovito bilježe i

²⁴ Izvješća humanitarnoga društva „Blagodat“ koje djeluje pri donjogradskoj školi od šk. godine 1897./1898. podnosi Milan A. Miholjević.

²⁵ Usp. „Naredbom visoke kr. zemalj. Vlade odjela za bogoštovje i nastavu od 6. rujna 1893. broj 10.394 umirovljen je na vlastitu molbu mnogodišnji i zaslužni učitelj na ovom zavodu, velečijenjeni gosp. Antun Felingstein, a privremena uprava povjerena bi istom naredbom učitelju Bogdanu Penjiću.“ (GI 1893./1894.: 83–84).

²⁶ Uočene su izmjene većinom u stilizaciji naslova pojedinih poglavlja izvješća. Tako je, primjerice, obavijest *Na znanje* u izvješću za šk. godinu 1888./1889. naslovljena *Na znanje i ravnanje* (tako je i u izvješćima od šk. godine 1894./1895. do kraja promatranoga razdoblja), a u dvama izvješćima (za šk. godinu 1889./1890. i 1890./1891.) *Na ubavjest* (!).

²⁷ U oba se popisa uvrstavaju neispitani, preseljeni i umrli učenici i učenice.

²⁸ Raguž (2015. 482) posebno naglašava da je u *Zakonu ob uređenju pučke nastave i obrazovanja pučkih učiteljah u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji* od 31. listopada 1888. „[p]otpuno neprimjeren i diskriminirajući članak bio (...) 152. Ovom zakonskom odrednicom učiteljice su se zbog udaje morale dobrovoljno odreći službe, a ako je imala više od pet godina službe u prosvjeti, dobivala je otpremninu u iznosu od jednogodišnje plaće. Učiteljice se isključuju iz učiteljske službe, jer kao udane osobe i majke zbog obiteljskih razloga te čestih dopusta i poduzega prekida u radu s djecom ‚uvelike školi štetuju‘.“

obilježavanja imendana kralja Franje Josipa I.²⁹ i kraljice Jelisave, bana Khuen-Héderváryja.³⁰ đakovačkoga biskupa Josipa Jurja Strossmayera, nerijetko i obilježavanje dana školskih zaštitnika sv. Josipa i sv. Alojzija, što je sudjelovanjem na sv. misama proslavljala školska mladež s učiteljskim zborom. *Ljetopisi* nadalje sadrže i podatke o zdravstvenom stanju djece, pa i o epidemijama zbog kojih je nastava neko vrijeme tijekom pojedinih školskih godina znala biti i obustavljena. Tako, primjerice, *Ljetopis* za školsku godinu 1888./1889. bilježi podatak kako je „Zavod (...) ovaj tečajem školske godine uslied difterije smrću izgubio 14 mužke i 17 ženske djece“ (GI 1888./1889.: 72), što je najveći broj umrle djece u jednoj školskoj godini donjogradske škole tijekom promatranoga razdoblja. Bilježe se i smrti velikodostojnika grofa Pejačevića (GI 1886./1887.), kraljevića Rudolfa (GI 1888./1889.), kraljice Jelisave (GI 1898./1899.), a u izvješću za školsku godinu 1889./1890. ravnajući učitelj bilježi da je školska mladež s učiteljskim zborom prisustvovala „sa velikom množinom puka pogrebu pokojnoga i nezaboravnoga sina mojega Feliksa Felingsteina, mladoga svećenika bisk. đakovačke“ (GI 1889./1890.: 53–54) kojom prigodom svima izriče svesrdnu zahvalnost.

Sve navedeno doista ide u prilog tomu da godišnja izvješća o radu škola pojedine sredine itekako doprinose oslikavanju ne samo povijesti školstva, već uže i šire društvene i kulturne povijesti, ali i jezične, o čemu više u nastavku rada.

Jezična stilizacija godišnjih izvješća donjogradske opće pučke dječjačke i djevojačke škole sl. i kr. grada Osijeka u posljednjim dvama desetljećima 19. stoljeća

Godišnja su izvješća Dolnjogradske obće (niže) pučke škole u ovom radu, kao što je već istaknuto, korpusno obuhvatila posljednja dva desetljeća 19. stoljeća. U tom razdoblju u hrvatskoj filologiji dolazi do smjene dviju filoloških škola – vodeće zagrebačke koja u to vrijeme počinje uzmicati pred školom hrvatskih vukovaca, čemu je pridonijelo i instaliranje novoga režima na čelu s mađarskim aristokratom, banom Khuen-Héderváryjem.³¹ Navedeni zaokret u gramatičkoj je normi bilježen postupno – Tafra ističe³² da gramatike hrvatskoga jezika na razmeđu stoljeća pokazuju da ih autori nisu pisali protiv svojih stručnih i znanstvenih uvjerenja pa je u njima i tragova starije i novije norme. Ham ističe³³ da je „čista hrvatska vukovska gramatika tek (...) Maretićeva, a prije nje je gramatikā u kojim se mogu prepoznati vukovska obilježja, ali nipošto tako potpuno i tako dosljedno (...) kao što su u T. Maretića. Hrvatski prijemaretićevski jezikoslovci koje nazivamo hrvatskim vukovcima bili su spremni slijediti Karadžićeve zamisli samo do onih granica koje hrvatskomu jeziku ne bi odirale njegovu posebnost i grubo mu prekidalе

²⁹ Školsko izvješće za godinu 1895./1896. bilježi čak i podatak da su za vrijeme dolaska Franje Josipa I. u slob. i kr. grad Zagreb učenici bili na praznicima.

³⁰ O tome više u: Župan. 2010. 212–225.

³¹ Usp. Vince 1975., Vince 1978/79., Brozović 1985. 1–15., Samardžija 2004. 135–162

³² Tafra 1995. 167–168.

³³ Ham 2006. 128.

tradiciju.“ Osim konceptijskih razlika³⁴ koje su razvidne između navedenih škola, zrale se i pojedinačne, od kojih su najizrazitije dane u Tablici 1:³⁵

Tablica 1.
Normativna obilježja zagrebačke filološke škole i škole hrvatskih vukovaca

	zagrebačka filološka škola	škola hrvatskih vukovaca
slovopis	<i>ie</i> (dugi odraz jata), <i>je</i> (kratki odraz jata)	<i>ije</i> (dugi odraz jata), <i>je</i> (kratki odraz jata)
	samoglasno <i>r</i> s popratnim muklim <i>è</i> i bez popratnog muklog <i>è</i>	samoglasno <i>r</i> bez popratnoga mukloga <i>è</i>
	<i>dj, gj</i> (u tuđicama), nema slova za <i>dž</i> ; upotrebljava se <i>tj/ć</i>	uvedena su slova <i>đ</i> i <i>dž</i> ; ne upotrebljava se <i>tj</i> , nego samo <i>ć</i>
pravopis	morfonološki	fonološki (Brozov)
morfologija	imenički G mn. <i>-a(h)</i>	imenički G mn. <i>-a, -i</i> (ne bilježi se <i>h</i>)
	nesinkretizirani nastavci u DLI mn.: D mn. jelen- <i>om</i> , konj- <i>em</i> , sel- <i>om</i> , žen- <i>am</i> , stvar- <i>im</i> L mn. jelen- <i>ih</i> , konj- <i>ih</i> , sel- <i>ih</i> , žen- <i>ah</i> , stvar- <i>ih</i> I mn. jelen- <i>i</i> , konj- <i>i</i> , sel- <i>i</i> , žen- <i>ami</i> , srvar- <i>mi</i>	sinkretizirani nastavci u DLI mn.: jelen- <i>ima</i> , konj- <i>ima</i> , sel- <i>ima</i> , žen- <i>ama</i> , stvar- <i>ima</i>
	DI dvojjine u svih imenica s nastavcima <i>-ima, -ama</i> : jelen- <i>ima</i> , konj- <i>ima</i> , sel- <i>ima</i> , žan- <i>ama</i> , stvar- <i>ima</i>	nema dvojjine
	zanaglasni A jd. zamjenice <i>ona</i> glasi <i>ju</i>	zanaglasni A jd. zamjenice <i>ona</i> glasi <i>je</i>
	pravilan raspored navezaka u zamjeničko-pridjevnoj sklonidbi: G jd. sam- <i>oga</i> , žut- <i>oga</i> D jd. sam- <i>omu</i> , žut- <i>omu</i> L jd. sam- <i>om</i> , žut- <i>om</i> I jd. sam- <i>im</i> , žut- <i>im</i>	nepravilan raspored navezaka u zamjeničko-pridjevnoj sklonidbi: G jd. sam- <i>og(a)</i> , žut- <i>og(a)</i> D jd. sam- <i>om(u)</i> , žut- <i>om(u/e)</i> L jd. sam- <i>om(e)</i> , žut- <i>om(e)</i> I jd. sam- <i>im(e)</i> , žut- <i>im</i>
	preporuka o sklonjivosti brojeva <i>dva, oba, tri, četiri</i> ; u brojeva <i>dva, oba, dvije, obje</i> razlikuje se rod: <i>dvaju</i> i <i>dviju, dvama</i> i <i>dvjema</i>	preporuka o nesklonjivosti brojeva <i>dva, oba, tri, četiri</i> ; u DLI izjednačeni su rodovi prema obliku za ženski rod: <i>dvjema, objema</i>
	glagolski pridjevi sadašnji i prošli posebna su sklonjiva vrsta participa: <i>prikazujuća slika, prikazujuće slike...</i>	glagolski pridjevi sadašnji i prošli ne postoje kao posebna sklonjiva vrsta participa
	futur egzaktni: <i>bit ću kopao</i>	nema futura egzaktnog
sintaksa padeža	<i>prema, protiv</i> + D; <i>mimo</i> + G	<i>prema</i> + L; <i>protiv</i> + G; <i>mimo</i> + A

³⁴ Ham 2006. 156. Pod time smatra oslanjanje zagrebačkih slovničara na slovničarsku tradiciju i hrvatski književni tekst, što znači da se odmiču od štokavskoga purizma od kojega pak polaze vukovci u gradbi književnoga (standardnoga) jezika.

³⁵ Pojedinačna su normativna rješenja zagrebačke filološke škole i škole hrvatskih vukovaca u Tablici 1 dana prema obilježjima kako ih navodi Ham 2006. 70., 127.

Kada je riječ o administrativno-poslovnim tekstovima, dosadašnja su istraživanja potvrdila kako oni od ilirizma nadalje ne odstupaju bitno od gramatičke norme zagrebačke filološke škole, odnosno da su odstupanja relativno rijetka i ne osobito važna za sliku njihova jezika.³⁶ Jesu li i godišnja školska izvješća jezično ujednačena prema normi zagrebačke filološke škole čak i u posljednjim dvama desetljećima 19. stoljeća, pokazat će jezična analiza godišnjih izvješća Dolnjogradske obće (niže) pučke škole na slovopisnoj, pravopisnoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini te će biti uspoređena s dosadašnjim istraživanjima jezika administrativno-poslovnih tekstova 19. stoljeća.³⁷ Naime, dosadašnja su istraživanja navedenoga stila glavninom bila usmjerena zakonskim tekstovima, dopisima iz područja gospodarstva, pravilima institucija, dokumentima koji se tiču bana i Sabora (predstavke kralju, banu, Banskom vijeću i ostalim tijelima vlasti), programima političkih stranaka, poslovnim pismima, iz čega proizlazi da godišnja školska izvješća kao potkorpus administrativnoga stila dosada nisu sustavnije jezično analizirana pa je u tom smislu ovaj rad i prinos potpunijoj analizi jezika administrativno-poslovnih tekstova 19. stoljeća.

Slovopis i pravopis

U promatranom korpusu slovopisna su rješenja za odraz jata sve do školske godine 1892./1893. u skladu sa zagrebačkim slovopisom: *ie* se potvrđuje za dugi odraz, a je za kratki:

Osieka (GI 1883./1884.), *siečnja, podieljen, okriepio* (GI 1885./1886.), *viećnik, liepe, vriednosti* (GI 1886./1887.), *cienjenim, podieliti* (GI 1889./1890.), *izpovjedi, vjere* (GI 1883./1884.), *procvjetanje, vješta* (GI 1884./1885.), *prosvjetu, zavjedočio* (GI 1891./1892.)

Nedosljednost se u bilježenju odraza jata do navedene školske godine 1892./1893. u godišnjim izvješćima tek rubno pronalazi³⁸, što je u skladu i s pojedinačnim odstupanjima u administrativno-poslovnim tekstovima kakva se bilježe od 60-ih godina 19. stoljeća.³⁹ Od školske godine 1892./1893. godišnja su izvješća pravopisno i slovopisno prilagođena *Hrvatskom pravopisu* Ivana Broza koji već u godini svojega izlaženja (1892.) naredbom br. 13.863 Visoke kr. zem. vlade, njezina Odjela za bogoštovlje i nastavu, od 20. listopada postaje obvezatnim u svim školama,⁴⁰ pa i u njihovim godišnjim izvješćima; uz promjenu pravopisne

³⁶ Usp. Rezo 2015. 396.

³⁷ Usp. Rezo 2015.

³⁸ Usp. *zamjenila* (GI 1884./1885.), *podjelila* (GI 1889./1890.), *riešitbom, riešenjem, sviež, kriepkom* (GI 1891./1892.).

³⁹ Usp. Rezo 2015. 369.

⁴⁰ Vince ističe kako „[već] 1884. počinje Maretić u ‚Viencu‘ svojim člancima braniti fonološki pravopis. Kasnije, 1889, Maretić objavljuje u dva nastavka u ‚Viencu‘ obranu fonološkog pisanja.“ (Vince 1975. 132.) što je je zasigurno pridonijelo afirmaciji toga pravopisnoga načela već osamdesetih godina 19. stoljeća. Nije zanemariva ni činjenica da je u istom desetljeću i Broz već objavio svoje *Crtime iz hrvatske književnosti* (1886. i 1888.) prihvaćajući „već rano fonološki pravopis i novije oblike u deklinaciji“ (Vince 1975. 157.) – Usp. Broz 1893. VIII.

konceptije (fonološka zamjenjuje morfonološku)⁴¹ godišnja školska izvješća unose i slovne izmjene:

- a) dugi odraz jata umjesto dvoslovom *ie* bilježi se troslovom *ije*: *lijepom*, *liječnika* (GI 1892./1893.), *podijeljena* (GI 1895./1896.)
- b) fonem /ʒ/ umjesto dvoslovom *dj* bilježi se jednoslovom *đ*: *đakovačke* (GI 1892./1893.), *među*, *uređenje*, *građanstvom* (GI 1893./1894.), *provađala* (GI 1896./1897.)
- c) uvodi se dvoslov *dž* za fonem /ʒ/: *džirzonkama*, *svjedodžbu* (GI 1894./1895., GI 1897./1898.).

Ipak zamjećuje se da pravopisna i slovopisna obilježja zagrebačke filološke škole ni tada ne uzmiču posve pred vukovskim slovnim i pravopisnim rješenjima. Naime, često se, čak u izvješću za istu školsku godinu, mogu pronaći i morfonološki zapisani leksemi, primjerice u već navedenom izvješću za šk. godinu 1895./1896. bilježeno je: *odpočelo*, *mjestni*, *častnoj*, a takvih je morfonoloških zapisa i u drugim godištima do kraja stoljeća:

izprašnjeno (GI 1893./1894.), *obhodima*, *izpovijedi*, *dohodkom*, *izpitana* (GI 1894./1895.), *mjestni* (GI 1898./1899.), *razkužile* (GI 1899./1900.)

u kojima se mogu pronaći i dvojaka pravopisna bilježenja čak istoga leksema, npr. *svjedodžbu/svjedočbom* (GI 1894./1895.). Dvoslov se *dj* za fonem /ʒ/ sve do kraja stoljeća, premda rubno, ipak i dalje bilježi u školskim izvješćima,⁴² dok se dvoslov *gj* zadržava u imenima.⁴³

Kada se pak promotri bilježenje fonema /ć/, on je u dosadašnjim istraživanjima administrativno-polovnih tekstova 19. stoljeća potvrđen dvama slovnim (zagrebačkim) rješenjima: i kao *ć* i kao *tj* (usp. Rezo 2015. 368), no u korpusu obuhvaćenu ovim istraživanjem dosljedno se u posljednjim dvama desetljećima 19. stoljeća bilježi jednoslovom:

svćenik (GI 1883./1884.), *voćarstvu* (GI 1884./1885.), *većim* (GI 1885./1886.), *poremećenog*, *ravnajućega* (GI 1898./1899.),

što pokazuje veću ujednačenost godišnjih školskih izvješća u odnosu na druge vrste administrativno-poslovnih tekstova kada je riječ o bilježenju navedenoga fonema.

Bilježenje je popratnoga otvornika uz samoglasno /r/ u hrvatskim gramatičkim priručnicima napušteno trećim izdanjem *Slovnice hrvatske za srednja učilišta* (1876.) čime Veber „normativna rješenja usklađuje sa sebi suvremenom jezičnom praksom.“⁴⁴ Ta se praksa dosljedno potvrđuje i u analiziranom korpusu, i to beziznimno,⁴⁵ što je također u odmaku od dosadašnjih istraživanja administrativno-poslovnih tekstova u kojima do „pred kraj 19. stoljeća (...) prevladava dvoslov

⁴¹ Usp. *opskbljena*, *društvo*, *ispiti*, *muški* (GI 1892./1893.), *muškoga*, *opskrbljen*, *teškim srcem*, *ophoda* (GI 1895./1896.).

⁴² Usp. *takodjer* (uz *također*) (GI 1897./1898.).

⁴³ Usp. *Gjoko* (GI 1893./1894.), *Gjuro* (GI 1898./1899.).

⁴⁴ Ham 2006. 94. – Osobito je bitno istaknuti da su „Veberove slovnice bitno utjecale na razvoj književnoga jezika, na učvršćenje i stabilizaciju književnojezične norme prema zagrebačkomu uzoru (...) [te] da u toj normi nema vukovskih sastavnica (...)“ (Ham 2006. 95).

⁴⁵ Usp. *crkvenu* (GI 1885./1886.), *crkvi* (GI 1887./1888.), *crn* (GI 1888./1889.), *brzobjavom*, *svrhu* (GI 1890./1891.).

<ër>, ponekad bez nadslovka“⁴⁶ a u „manjoj mjeri (...) i dvoslov <âr> također i bez nadslovka (...)“⁴⁷

Tijekom cijeloga istraživanoga razdoblja u korpusu je zamjetna nedosljednost u bilježenju velikoga slova u imenima blagdana. Najveći katolički blagdani bilježeni su dvojako:

a) malim slovom redovito dan Kristova uskrsnuća: *uzkrs* (GI 1888./1889.), *o uskrsu* (GI 1893./1894., 1894./1895., 1895./1896., 1896./1897., 1898./1899.), a

b) blagdan Kristova rođenja češće velikim: *o Božiću* (GI 1892./1893., 1893./1894., 1895./1896., 1896./1897., 1898./1899., 1899./1900.), rjeđe malim slovom: *božić* (GI 1888./1889.), *o božiću* (GI 1891./1892.),

poglavito nakon 1892. godine i Brozova *Hrvatskoga pravopisa* u kojem je bilježenje imena svetkovina velikim slovom pravopisno normirano.⁴⁸

Tijekom 19. stoljeća u korpusu se tekstova administrativno-poslovnoga stila pronalaze potvrde nesastavljenoga pisanja priloga,⁴⁹ a takvi zapisi gotovo u potpunosti prevladavaju i u godišnjim školskim izvješćima:

za rana (GI 1885./1886.), *u obće* (GI 1888./1889.), *na novo* (GI 1889./1890.), *poslie podne* (GI 1890./1891., 1894./1895., 1896./1897.), *za to* (GI 1897./1898., 1898./1899.), *od davna* (GI 1898./1899.), *po podne* (GI 1899./1900.)

Ista je uporabna praksa potvrđena i nakon 1892. godine i Brozova *Hrvatskoga pravopisa* koji propisuje sastavljeno pisanje priloga.⁵⁰ Izuzetak su u korpusu prilozii tvoreni česticom *puta* – gotovo su beziznimno bilježeni sastavljeno:

*svakiput*⁵¹ (GI 1887./1888.), *višeput* (GI 1888./1889., 1889./1890., 1895./1896.), *prviput* (1889./1890.), *ovajput* (GI 1893./1894., 1895./1896.)

Iz dane se analize slovopisnih obilježja godišnjih školskih izvješća Dolnjogradske obće (niže) pučke škole može zaključiti da se izbjegavaju dvostruka slova rješenja za bilježenje pojedinih fonema koji su bili znakoviti za zagrebačku filološku školu, kao i to da se zagrebački (tradicijski) slovopis u potpunosti ne napušta do kraja stoljeća; tragovi se morfonološkoga pravopisa mogu pronaći također sve do kraja promatranoga razdoblja, a nesastavljeno pisanje priloga kao tradicijsko (zagrebačko) obilježje gotovo beziznimno ostaje sačuvano u godišnjim školskim izvješćima do kraja stoljeća.

⁴⁶ Rezo 2015. 369.

⁴⁷ Rezo 2015. 369.

⁴⁸ Broz 1893. 37. – Unatoč obvezatnosti pisanja svetkovina velikim početnim slovom, kao što je iz danih primjera razvidno, u godišnjim se školskim izvješćima do kraja promatranoga razdoblja blagdan Uskrsa i dalje redovito bilježi malim slovom.

⁴⁹ Usp. Rezo 2015. 370.

⁵⁰ Usp. Broz 1893. 47.

⁵¹ Nesastavljeno je pisanje toga priloga potvrđeno tek jednim primjerom: *svaki put* (GI 1891./1892.).

Morfologija

Staroštokavski padežni sustav prepoznatljiv po nesinkretiziranim nastavcima u DLI množine najizrazitije je tradicijsko obilježje na morfološkoj razini u istraživanom korpusu.⁵² Isključiv je u imeničkim sklonidbama sve do izvješća za školsku godinu 1892./1893. koje je, uostalom, pokazalo zaokret prema vukovskoj jezičnoj koncepciji i kada je bilo riječi o slovopisnoj i pravopisnoj razini – u istom se izvješću, naime, prvi put bilježe sinkretizirani (novoštokavski) množinski padežni nastavci za DLI:

prisustvovala propisanim crkvenim procesijama, Svim p. n. dobročiniteljima i prijateljima, u svim razredima, opskrbljena je školskim knjigama, štampana sa krupnijim slovima (GI 1892./1893.)

Međutim, uzgredice se u pojedinim godišnjim izvješćima do kraja stoljeća mogu pronaći i pokoji primjeri staroštokavskoga padežnoga sustava kakav je, primjerice, zabilježen u godišnjim izvješćima za 1894./1895. i 1895./1896. u primjeru *u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*, odnosno u primjeru *za vrijeme zimskih mjesecih* u izvješću za šk. godinu 1899./1900. S obzirom na to da je prodor sinkretiziranih nastavaka u DLI mn. u administrativno-poslovnim tekstovima zabilježen već od 60-ih godina 19. stoljeća⁵³, tragovi zagrebačke norme do kraja stoljeća u godišnjim školskim izvješćima pokazuju veću oslonjenost na hrvatsku jezičnu tradiciju u odnosu na ostale potkorpuse ovoga stila.

Kada je riječ o dočetnom *-h* uz nastavački morfem *-a* u G mn. koji je zagrebačkoj filološkoj školi bio oznakom za duljinu, on ostaje bilježen u administrativno-poslovnim tekstovima gotovo do kraja stoljeća, odnosno tek se „u nekolicini tekstova potkraj 19. stoljeća ne bilježi“.⁵⁴ U promatranome korpusu ovoga istraživanja zamjećuje se ipak nešto manja dosljednost u njegovu bilježenju. Naime, u godišnjim izvješćima od početka promatranoga razdoblja mogu se uočiti dvostruki, pa i trostruki genitivni oblici čak u istom izvješću kako je zabilježeno šk. godine 1883./1884.:

- a) s dočetnim *-h*: *roditeljah mladeži, još više godinah*
- b) bez dočetnoga *-h*: *Prošlih velikih završnih praznika, u slavu slavenskih vjerovjesnika, novih školskih klupa*
- c) s oznakom za dužinu na nastavačkom morfemu: *Razredba učenicâ.*

U istom je godišnjem školskom izvješću zamijećena i genitivna dvostrukost u istoj rečenici: *školskih stolovah i dostatan broj novih školskih klupa* (GI 1883./1884.). Ipak se ne može reći da su sva tri načina bilježenja genitiva množine čestotno jednako zastupljena: češće bilježenje genitivnih oblika s dočetnim *-h* u odnosu

⁵² Usp. D mn.: *zadušnicam za blagoslovljene* (GI 1885./1886.), *ovdješnjim učiteljicam* (GI 1889./1890.); L mn.: *U mjesečnih sjednicah* (GI 1884./1885., 1885./1886.), *u svih razredih* (GI 1885./1886.), *u Vinkovcih* (GI 1891./1892.); I mn.: *sa liečnici* (GI 1883./1884.), *srdačnimi riečmi* (GI 1884./1885.), *sa školskimi knjigami* (GI 1885./1886.), *sa istimi berivi* (GI 1891./1892.).

⁵³ Usp. Rezo 2015. 378–379, 397–399. – Ham posebno ističe kako je već u Mažuranićevo vrijeme uporaba nesinkretiziranih nastavaka „ugrožena upadom hrvatskih vukovaca koji u svojim gramatikama navode, uz nesinkretizirane nastavke, i sinkretizirane.“ (Ham 2006. 95).

⁵⁴ Rezo 2015. 378.

na preostale dvije potvrđene mogućnosti može se pratiti u godišnjim školskim izvješćima opet do šk. godine 1892./1893. U izvješćima nakon te školske godine genitiv je bilježen bez oznake za duljinu:

svojih zaštitnika, svojih učitelja i učiteljica, u pola osam sati (GI 1892./1893.), *raznovrsnih predložaka, raznih plemenitih voćaka* (GI 1894./1895.), *Primanje i upisivanje učenika i učenica* (GI 1895./1896.), *izabranih djela i časopisa* (GI 1897./1898.)

Takvo je bilježenje genitiva množine u godišnjim školskim izvješćima značajniji pomak prema vukovskoj normi na morfološkoj jezičnoj razini u odnosu na već opisani (staro)štokavski množinski padežni sustav.

Glede navezačke uporabe u pridjevno-zamjениčkoj sklonidbi analiza je korpusa pokazala da se do kraja promatranoga razdoblja, dakle do kraja 19. stoljeća, gotovo dosljedno čuva navezačka pravilnost kao prepoznatljivo obilježje zagrebačke filološke škole:⁵⁵

a) G jd. bilježen je uz navezačko *-a*: *svoga zaštitnika, ovoga zavoda, rodoljubivoga biskupa, svoga hrvatskoga* (GI 1883./1884.), *hrvatskoga pčelarskoga društva* (GI 1884./1885.), *našega premilostivoga cara* (GI 1892./1893.), *gradskoga školskoga odbora* (GI 1894./1895.)

b) D jd. bilježen je uz navezačko *-u*: *ovoškolskomu ravnateljstvu* (GI 1883./1884.), *zasvjedočenomu prijatelju, velemožnomu gospodinu* (GI 1886./1887.), *rodu svomu* (GI 1891./1892.), *kroz perivoj glavnomu ulazu* (GI 1893./1894.), *jednomu i drugomu društvu* (GI 1895./1896.), *svakomu pojedinomu učitelju* (GI 1896./1897.)

c) L i I jd. bilježeni su bez popratnoga otvornika: *o svem onom* (GI 1883./1884.), *na ovom zavodu, u tom razredu* (GI 1896./1897.), *u sveukupnom crkvenom pjevanju* (GI 1895./1896.), *tim* (GI 1897./1898.).

Odstupanja su od navedene pravilne navezačke uporabe u pridjevno-zamjениčkoj sklonidbi u istraživanom korpusu doista rubna, a to se ponajprije odnosi na bilježenje genitiva u kraćem obliku:

za blagoslovljenog (GI 1885./1886.), *iz onog propisanog predmeta* (GI 1886./1887.),

odnosno lokativa s naveskom *-u*:

na ovomu zavodu, u županijskomu domu (GI 1886./1887.)

Jednako se rubno do kraja promatranoga razdoblja bilježe oblici s naveskom i bez njega kada više pridjevno-zamjениčkih oblika slijede jedan iza drugoga:

tajnik toga pčelarskog društva (GI 1897./1898.), *ovdješnjemu službujućemu učiteljskom osoblju* (GI 1889./1890.)

Navezačko *-e* koje je obilježjem dativa i lokativa jednine hrvatskim vukovcima potvrđen je samo jednim primjerom (*Prema tome* (GI 1899./1900.)), što pokazuje

⁵⁵ Pri tome valja uzeti u obzir da su završni otvornici u navedenim padežima pridjevno-zamjениčke sklonidbe zagrebačkim slovničarima obveznim dijelom nastavačkih morfema. O tome više u: Ham 1998. 41–64.

da se navezačka pravilnost u godišnjim školskim izvješćima kao tradicijsko (zagrebačko) obilježje očuvala do kraja promatranoga razdoblja.

Normirani oblik akuzativa zamjenice *ona* zagrebačka je norma propisala oblikom *ju* (usp. Veber 1876. 40), a takvi su primjeri pronađeni u korpusu u cijelom promatranom razdoblju, čak i na samom kraju stoljeća:

pobudivši ju (GI 1892./1893.), *što ju je u slavu svoga pokrovitelja* (GI 1894./1895.), *što ju je izdala, pa ju je upozorio, preuredio ju je* (GI 1896./1897.), *pa ju upozorio* (GI 1897./1898.), *te ju je počam od 28. studenoga 1898.* (GI 1898./1899.)

Uz navezačku je pravilnost takav zanaglasni akuzativ među morfološkim obilježjima najizrazitiji tradicijski odraz u godišnjim školskim izvješćima pa tim obilježjem ne odstupa od dosadašnjih istraživanja administrativno-poslovnoga stila 19. stoljeća.⁵⁶ Oblikom *je* zanaglasni je akuzativni oblik zamjenice *ona* potvrđen samo jednim primjerom, i to sredinom 80-ih godina: *rukovodjaše je* (GI 1884/1885.).

Normativna preporuka o sklonjivosti brojeva *dva, oba, tri, četiri*⁵⁷ ne pronalazi primjenu u godišnjim školskim izvješćima, kako je razvidno iz primjera:

u dva ženska razreda (GI 1884./1885.), *u dva odjela, između četiri učenika i četiri učenice* (GI 1893./1894.), *na sva tri posna dana* (GI 1894./1895.)

Sklonjivi se oblik brojeva bilježi tek uzgredice, tek jednim primjerom zabilježenim pred kraj stoljeća: *sa učiteljskim zborom obijuh zavoda* (GI 1895./1896.), i to u besprijedložnom izrazu kako, uostalom, i Veber u slovnici paradigmatski oprimjeruje.⁵⁸ Nesklonjivost navedenih brojeva ukazuje na odstupanje od normativne preporuke zagrebačkih slovničara, odnosno približavanje vukovskoj normi u korpusu obuhvaćenom ovim istraživanjem.

Kada je riječ o glagolskim oblicima, korpus je potvrdio dosljedno neispuštanje završnoga *-i* kada infinitiv na *-ti* dolazi prije oblika pomoćnoga glagola u tvorbi futura prvoga, i to tijekom cijeloga promatranoga razdoblja:

započeti će (GI 1883./1884.), *početi će, obavljati će se* (GI 1887./1888.), *podijeliti će se, započeti će* (GI 1888./1889.), *obaviti će se* (GI 1888./1889., 1894./1895.)

Premda je takav futur izvan normativnih okvira zagrebačke filološke škole,⁵⁹ korpus ovoga istraživanja ne odstupa od administrativno-poslovnih tekstova općenito na tlu Trojednice (usp. REZO 2015: 383). S druge pak strane čuvanje glagolskih pridjeva sadašnjih i prošlih kao posebne sklonjive vrsta participa, izrazitoga obilježja zagrebačke filološke škole,⁶⁰ znakovito je za korpus obuhvaćen ovim istraživanjem

⁵⁶ Usp. Rezo 2015. 379.

⁵⁷ Usp. Veber 1876. 53.

⁵⁸ Veber 1876. 53. – Potrebno je napomenuti kako Veber tek u *Opazki* domće da „[b]rojnici: *dva, tri, četiri* (...) kad stoje s predlogom, vole biti nesklonivi“ (Veber 1876. 53.), no kada stoje bez prijedloga, redovito se sklanjaju.

⁵⁹ Usp. Veber 1876. 72.

⁶⁰ Usp. Ham 1998. 81–92.

kao, uostalom, i za druge administrativno-poslovne tekstove u Trojedinici u 19. stoljeću.⁶¹ Potvrde im se pronalaze sve do kraja promatranoga razdoblja:

u svojstvu ravnajućega učitelja (GI 1893./1894.), dozvoliti učećoj se mladeži, prisustvovao je (...) učiteljski zbor sprovodu prerano umrvše učiteljice, poklonio je isti prijatelj učeće se mladeži jedan dukat (GI 1895./1896.), te su mu pripadajuća beriva pravoga učitelja doznačena (GI 1896./1897.), za bolovanje ravnajućega učitelja (GI 1898./1899.)

Uporabu je takvih pridjeva suzila vukovska norma jer ih nemaju narodni govori koji su joj mjerilo ispravnosti⁶² te oni postupice nestaju iz uporabe, poglavito tijekom 20. stoljeća.

Bilježenje aorista i imperfekta u administrativno-poslovnim tekstovima 19. stoljeća također je posve uobičajeno,⁶³ što potvrđuju i primjeri u korpusu ovog istraživanja:

bijaše tečajem školske godine, ona prisustvovaše propisanim crkvenim obhodom (GI 1888./1889.), bijaše zatvoren, upućivaše praktično dotičnu školsku mladež (GI 1889./1890.), što ga uložiše u napredak (GI 1896./1897.), zadnju počast iskaza, Učiteljski pripravnici otpjevaše, Narodi austro – ugarske monarkije doživješe (GI 1898./1899.)

Navedena prošla glagolska vremena u administrativnim tekstovima 20. stoljeća više se ne bilježe⁶⁴ kao, uostalom, ni i u tekstovima administrativnoga stila suvremenoga hrvatskoga standardnoga jezika.⁶⁵

Kada je pak riječ o glagolskim priložima prošlim tvorenim nastavkom -v, čestoćom nisu potvrđeni u administrativno-poslovnom stilu 19. stoljeća,⁶⁶ a to je potvrdio i korpus ovoga istraživanja:

isprativ ga (...) do hladnoga groba (GI 1893./1894.), a zadobiv ispražnjeno mjesto (GI 1896./1897.).⁶⁷

Zanimljivo je da u dosadašnjem korpusu administrativno-poslovnih tekstova 19. stoljeća nije zabilježena uporaba glagolskoga priloga *počam*, a što je u korpusu ovoga istraživanja iznimno često potvrđeno:

počam od 1. svibnja (GI 1891./1892., 1893./1894.), počam od 12. do uključivo 19. listopada 1895. (GI 1895./1896.), počam od 28. studenoga 1898. (GI 1898./1899.)

U korpusu se mogu pronaći i glagolski prilozi sadašnji bez završnoga -i: *hvaleć* (GI 1896./1897.), *prisustvujuć* (GI 1897./1898.), što ipak odgovara stanju zabilježenom u drugim tekstovima ovoga stila 19. stoljeća.⁶⁸

⁶¹ Usp. Rezo 2015. 389.

⁶² Tafra 2012. 400.

⁶³ Usp. Rezo 2015. 384.

⁶⁴ Usp. Rezo 2015. 391–393.

⁶⁵ Usp Silić 2006. 71.

⁶⁶ Usp. Rezo 2015. 384.

⁶⁷ Hrvatska ih vukovska norma također smatra prihvatljivim oblicima. Usp. Maretić 1899. 229.

⁶⁸ Usp. Rezo 2015. 384.

Nepromjenjive vrste riječi

Među nepromjenjivim je vrstama riječi među znakovitijim obilježjem administrativno-poslovnih tekstova 19. bilježenje prijedloga *s/sa* u objema inačicama bez distribucijskih ograničenja u uporabi.⁶⁹ Isto je potvrdio i korpus godišnjih školskih izvješća:

sa *podpunim zadovoljstvom*, *sa* *školskim knjigami* (GI 1885./1886.), *sa* *gradonačelnikom* (GI 1887./1888.), *sa* *velikom množinom* (GI 1889./1890.), *sa* *iskrenim* (GI 1892./1893.), *sa* *učiteljskim zborom*, *sa* *učiteljskim pripravnicima* (GI 1895./1896.),

ali i to da se (jednako) kao i u drugim tekstovima pripadnima ovome stilu inačica „bez popratnoga vokala javlja prilično rijetko“.⁷⁰

s *čuvstvi*, *s* *odijelom*, *s* *medom* (GI 1886./1887.), *s* *učiteljskim zborom*, *s* *gradskim fizikatom* (GI 1888./1889.), *s* *najvećim oduševljenjem* (GI 1890./1891.)

Prijedlog se *ob*, kao starija inačica prijedloga *o*,⁷¹ čestoćom potvrđuje tek u godišnjim školskim izvješćima do sredine 80-ih godina 19. stoljeća:

ob *učinjenom napredku* (GI 1885./1886.), *ob* *uspješnom napredku* (GI 1886./1887.),

a njegovo uzmicanje pred prijedlogom *o* u kasnijim godištima može biti potaknuto i negativnim odnosom vukovaca prema tom prijedlogu.⁷² Prijedlog pak *radi*, koji se nalazi i u složenom obliku *poradi* u uzročnom značenju kako potvrđuju sljedeći primjeri:

Neizpitani radi *bolesti* (GI 1885./1886.), *radi* *dugotrajne bolesti* (GI 1886./1887.), *radi* *samotnoga i od škole udaljenoga stanovanja* (GI 1894./1895.), *radi* *teško poremećenog zdravlja* (GI 1888./1889.), *Poradi* *epidemične bolesti* (GI 1886./1887.), *Poradi* *priljepčive bolesti* (GI 1888./1889.), *poradi* *tjelesnih mana* (GI 1895./1896.)

i nije neuobičajen za administrativno-poslovni stil 19. stoljeća.⁷³ No u korpusu je ovoga istraživanja potvrđen i kao posljelog:

pokušaja radi (GI 1893./1894.), *udaje radi* (GI 1898./1899., 1899./1900.), *službe radi* (GI 1895./1896.), *toga radi* (GI 1899./1900.),

što dosadašnja istraživanja ovoga stila u Trojedinici nisu potvrdila. Prijedlog je *uslijed* u uzročnom značenju u korpusu zabilježen čak u trima inačicama *uslied*, *usljed* i *uslijed*:

uslied *naloga*, *uslied* *difterije* (GI 1888./1889.), *usljed* *toga*, *uslijed* *difterije* (GI 1889./1890.), *usljed* *aspe* (GI 1892./1893.), *usljed* *naredbe* (GI

⁶⁹ Usp. Rezo 2015. 381.

⁷⁰ Rezo 2015. 381.

⁷¹ Usp. Glušac 2019. 102.

⁷² Usp. napomenu u *Rječniku hrvatskoga i srpskoga jezika* 1917–1922. 293 kako je navedeni prijedlog s lokativom rijetko u porabi, odnosno Mareticevo (1924. 70.) određenje prijedloga arhaizmom i provincijalizmom. O statusu prijedloga *ob* u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku vidi: Glušac 2019. 102–104.

⁷³ Usp. Rezo 2015. 382.

1896./1897.), *uslijed vlastite molbe*, *uslijed zaključaka*, *uslijed klijenuti srca* (GI 1898./1899.)

Prve se dvije navedene inačice pronalaze u godišnjim izvješćima do pojave Brozova Hrvatskoga pravopisa, premda je tek inačica *uslijed* u skladu sa zagrebačkom normom.⁷⁴ Nakon uvođenja Brozova pravopisa uz inačicu *uslijed* u izvješćima se zadržava i dugi odraz staroga jata, dakako uz slovnu promjenu (*uslijed*).

Tijekom cijeloga promatranoga razdoblja u vremenskom se značenju čestoćom nameću dva prijedloga:

- a) *kroz* + A: *kroz* *cielu* (...) *godinu* (GI 1885./1886., 1888./1889.), *kroz* *tri ure*, *kroz* *tri podpuna mjeseca* (GI 1886./1887.), *kroz* *godinu* (GI 1899./1900.), *kroz* *lijep niz godina* (GI 1895./1896.) i
- b) *tečajem* + G: *tečajem* (...) *godine* (GI 1884./1885., 1886./1887. 1892./1893., 1894./1895.), *tečajem* *zime* (GI 1890./1891.)

Prvi je od dvaju vremenskih prijedloga Veber značenjski odredio⁷⁵ kao „protezanje čina u vremenu“, no njegova je uporaba u tom značenju proskribirana početkom 20. stoljeća djelovanjem hrvatskih vukovaca.⁷⁶ Ista je sudbina zadesila i prijedlog *tečajem* – u vremenskom značenju krozvremenosti hrvatski ga vukovci,⁷⁷ općenito uz normativno ograničavanje prijedložnih instrumentala, već početkom 20. stoljeća smatraju normativno neprihvatljivim, što je dovelo do toga da se tijekom toga stoljeća uporaba prijedloga *tečajem* smanjivala, a suvremene ga gramatike više i ne bilježe.⁷⁸ Brojnost pak izražavanja vremenskoga značenja navedenim prijedložnim izrazima u promatranom korpusu pokazuje njihovu živu uporabu sve do kraja 19. stoljeća.

Prijedlog je *glede* u korpusu bilježen gotovo do kraja promatranoga razdoblja: *glede polaska* (GI 1897./1898.), *glede napretka školske mladeži* (GI 1898./1899.),

a i njegovu uporabu krajem stoljeća ograničava Maretić smatrajući ga posve nepotrebnim prijedlogom.⁷⁹ Slično je i s priložima načina tvorenima dometkom *-ice*; već ih Maretić u *Antibarbarusu* krajem stoljeća smatra nepotrebima,⁸⁰ a isti negativni odnos zadržava i u *Jezičnom savjetniku* početkom 20. stoljeća.⁸¹ No kako potvrđuju primjeri i u ovom korpusu godišnjih školskih izvješća:

poimence (GI 1885/1866., 1891./1892.), *iznovice* (GI 1887./1888., 1888./1889., 1889./1890.),

⁷⁴ Usp. Veber 1876. 129.

⁷⁵ Veber 1859 [2005]. 55.

⁷⁶ Usp. Glušac 2019. 69.

⁷⁷ Glušac 2019. 71.

⁷⁸ Usp. Glušac 2019. 158.

⁷⁹ Usp. „glede je sasvim nepotreban prijedlog, kojemu vrlo malo potvrde ima u narodnome jeziku (...) mjesto ‚glede‘ svagda se može uzeti koji običniji prijedlog, na pr. Što mislite o tom? Neprihvatljivo je poradi vjerskih razloga, pogodili su se za tu livadu; tako je bolje nego li: glede toga“ (Maretić 1899. 689).

⁸⁰ Maretić 1899. 695.

⁸¹ Usp. Maretić 1924. XIV.

ali i u drugim administrativno-poslovnim tekstovima 19. stoljeća,⁸² plodnost je toga dometka u tvorbi priloga načina bila iznimna.

Zaključno se za morfološku razinu može reći da je analiza godišnjih školskih izvješća u posljednjim dvama desetljećima 19. stoljeća pokazala iznimno veliko očuvanje zagrebačkih obilježja gotovo u svim promatranim vrstama riječi. Ono je najizrazitije u pravilnoj navezačkoj uporabi pridjevno-zamjeničke sklonidbe, u uporabi zanaglasnoga akuzativa zamjenice *ona*, glagolskih pridjeva sadašnjih i prošlih kao sklonjive vrste participa, tvorbi prilog dočetkom *-ice*, a kada je riječ o prijedložnim izrazima za izricanje vremenskoga značenja *kroz* + A i *tečajem* + G te uporabom prijedloga *glede*, zagrebačka norma ne uzmiče pred vukovskim obilježjima unatoč zaokretu u jezičnom propisu. Dvojaka su se normativna rješenja (zagrebačka i vukovska) potvrdila u bilježenju dočetnoga *-h* u genitivu množine te djelomičnoj sklonjivosti brojeva *dva*, *tri* i *četiri*. Utjecaj je vukovske norme na morfološkoj razini jače izražen tek u ustupanju mjesta prijedlogu *o* namjesto prijedloga *ob* pred kraj promatranoga razdoblja. Ostalim obilježjima promatrani korpus ne izlazi iz okvira obilježja ostalih administrativno-poslovnih tekstova u Trojedinici 19. stoljeća. Novina je uočavanje iznimno česte uporabe glagolskoga priloga *počam* namjesto *počevši* te posljeloga *radi*, što nije potvrđeno u dosadašnjim korpusnim istraživanjima unutar administrativnoga stila 19. stoljeća.

Sintaksa

U korpusu obuhvaćenom ovim istraživanjem pronalaze se primjeri inverznoga poretka riječi, tj. postpozitivnoga položaja pridjevne riječi:

zavod znamenit i pomena vriedan, biskupa djakovačkoga (GI 1884./1885.),
službi božjoj, župnik gornjogradski (GI 1889./1890.), *pozdrav nadzornikov*
(GI 1892./1892.),

što je u skladu sa stanjem u drugim administrativno-poslovnim tekstovima u Trojedinici 19. stoljeća.⁸³ U takvom se poretku, i opet u skladu s odlikama stila,⁸⁴ pronalaze i zamjenice u funkciji atributa:

dopisom svojim (GI 1889./1890.), *veteranu našem, Učenici ovi* (GI 1894./1895.) *kraljice naše* (GI 1898./1899.)

premda su one ipak uglavnom uporabljene u prepoziciji.

Pod utjecajem latinske sintakse glagol često dolazi na kraju rečenice:

...na ovom zavodu službovati počeo. (GI 1885./1886.), *...darežljivom svojom rukom kumovati.* (GI 1887./1888.), *...liepe spomen-sličice primila.* (GI 1887./1888.), *...sa cjelokupnom školskom mladeži prisustvovao.* (GI 1894./1895.)

što se potvrdilo i u drugim administrativno-poslovnim tekstovima 19. stoljeća.⁸⁵ Uklopljenost godišnjih školskih izvješća Dolnjogradske obće (niže) pučke škole sa

⁸² Usp. Rezo 2015. 381.

⁸³ Usp. Rezo 2015. 385.

⁸⁴ Usp. Rezo 2015. 385.

⁸⁵ Usp. Rezo 2015. 385.

sintaktičkim odlikama administrativno-poslovnih tekstova u Trojedinici pokazala je i sintaktička prevedenica „*od* + genitiv prema latinskom izrazu *de* + ablativ te prema talijanskom *di* + imenica/zamjenica kojom se izriče posvojnost, sadržaj, svojstvo i druga značenja“.⁸⁶

čovjek od liepoga značaja (GI 1885./1886.), *Rječnik od Dr. Zocha* (GI 1886./1887.), *slike od svoga katekete* (GI 1888./1889.), *stvari od bivšega ravnajućega učitelja* (GI 1893./1894.)

U korpusu su se administrativno-poslovnih tekstova u Trojedinici u 19. stoljeću u većem broju potvrdile i „dopune glagola koje ne postoje u stilski neobilježenoj uporabi u suvremenom hrvatskom jeziku“⁸⁷ ili su pak posve izvan normativnih okvira, a isto se potvrđuje i u istraženom korpusu godišnjih školskih izvješća:

obolio je na upali pluća (GI 1887./1887.), *u sjednici prozborio* (GI 1888./1889.), *bijaše po mogućnosti obskrbljena* (1890./1891.), *podijeljeno je među građanstvo* (GI 1895./1896., 1896./1897.), *obolio je na influenci i upali pluća* (GI 1898./1899.)

Godišnja su školska izvješća Dolnjogradske obće (niže) pučke škole izrazitije potvrdila još jedno sintaktičko obilježje: uporabu osobne zamjenice u dativu na mjestu posvojne (tzv. posvojni ili posesivni dativ), a koja je tada sintaktički u ulozi imeničkoga atributa u dativu:

poromećena joj zdravlja, milom mi učiteljskom zboru (GI 1889./1900.), *odanog mu naroda hrvatskog* (GI 1898./1899.), *prejasne nam kraljice* (GI 1891./1892.)

Ta vrsta izricanja posvojnosti u administrativno-poslovnom stilu 19. stoljeća dosad nije zabilježena pa korpus godišnjih školskih izvješća navedenim obilježjem pridonosi cjelovitijem poznavanju njegovih sintaktičkih obilježja u tom razdoblju.⁸⁸

Konstrukcija *za* + infinitiv kao sintaktički talijanizam obilježio je književni jezik dopreporodnoga razdoblja pa je u tom razdoblju zadržan i u korpusu administrativno-poslovnih tekstova.⁸⁹ Njegovo se sporadično bilježenje u korpusu godišnjih školskih izvješća skraja 19. stoljeća (usp. *Samo je još za želiti...* (GI 1889./1890.)) također nije pokazalo znakovitijem obilježjem na sintaktičkoj razini.

S druge pak strane u korpusu je potvrđen iznimno velik broj pasivnih konstrukcija:

obdržavani su na zavodu zaključni izpiti (GI 1885./1886.), *te je zatim proglašen i protumačen diciplinirani propis* (GI 1887./1888.), *Nadalje je kupljeno* (GI 1888./1889.)

Pasivna je konstrukcija najčešće tvorena kombinacijom *od* (*strane*) + G:

osvjedočio se ob učinjenom napredku od strane školske mladeži u naucih (GI 1885./1886.), *od slavnoga gradskoga poglavarstva opredieljenih*

⁸⁶ Rezo 2015. 387.

⁸⁷ Rezo 2015. 387.

⁸⁸ Tek uzgredice navodimo da takvo izricanje posvojnosti nisu proskribirali ni hrvatski vukovci (usp. Maretić 1899. 549), a dijelom je i danas sintaktičke norme suvremenoga hrvatskoga standardnoga jezika (usp. Katičić 2002. 466–467).

⁸⁹ Usp. Rezo 2015. 396.

(GI 1885./1886.), *napisan i vlastoručnim podpisom potvrđen od blagopokojnoga i nezaboravnog nam g. Ivan Vončine* (GI 1886./1887.), što je obilježjem i drugih administrativno-poslovnih tekstova u Trojedinici.⁹⁰ Međutim, pasivne konstrukcije koje tvore prijedlog *po* + *lokativ*, koje su u dosadašnjim istraživanjima ovoga stila nešto rjeđe potvrđene,⁹¹ u godišnjim se školskim izvješćima upotrebljavaju učestalo:

Školski predmeti predavani su po naukovnoj osnovi (GI 1885./1886.), *Dne 18. svibnja dociepljena su školska djeca mužka i ženska po grads. liečniku* (GI 1888./1889.), *učiteljski zbor zastupan po rav. učitelju i vjeroučitelju* (GI 1895./1896.), *zastupani po ravnateljima i nekim članovima pojedinih zborova* (GI 1899./1900.)

Tvorbu pasiva navedenim dvjema prijedložno-padežnim konstrukcijama propisivala je i ondašnja norma,⁹² dok pak suvremena smatra kako se pasiv u kojem je izrečen vršilac radnje rijetko upotrebljava – od „njega stil postaje izvještačen i težak.“⁹³

Iznimno je velikim brojem primjera potvrđeno rastavljanje zanaglasnicom sintaktički uže povezanih cjelina, posebice atributa i imenice:

Školska je mladež prisustvovala (GI 1885./1886.), *Školska je godina započela* (GI 1887./1888.), *Školska je knjižnica pomnožana* (GI 1891./1892.), *Učiteljski se je ovaj zbor* (GI 1895./1896.), *a našem je zavodu* (GI 1897./1898.)

Dometnu li se navedenim primjerima tek uzgređice oni u kojima je mjesto zanaglasnice slobodno u rečenici, kao primjerice u izvješću za školsku godinu 1895./1896.: *Ovim dekretom je darivan učenik*, može se zaključiti da je usklađivanje mjesta zanaglasnice s vukovskim normativnim propisom⁹⁴ u godišnjim školskim izvješćima više izuzetak nego pravilo.

Vežnik se *dočim* u istraženom korpusu potvrdio u vremenskim rečenicama, a vežnik *nu* u suprotnim:

...slavno gradsko poglavarstvo (...) odredilo, da se povodom vladajuće na ovoj pučkoj školi opasne bolesti difterije, ova školska godina sa danom 11. srpnja bez propisanih ispita uz klasifikaciju završi i školska mladež raspusti; dočim školska predavanja za buduću školsku godinu imadu započeti 16. rujna 1889. (GI 1888./1889.)

...zalazio je tečajem godine višeput u ovu pučku školu, nu pojedine je razrede potanko inspicirao... (GI 1889./1890.)

što je u skladu s normom zagrebačke filološke škole,⁹⁵ a usuprot vukovskoj skraja stoljeća.⁹⁶ Vežnik je pak *što* potvrđen i u vremenskim i uzročnim ustrojstvima čak unutar istoga godišta:

⁹⁰ Usp. Rezo 2015. 396.

⁹¹ Usp. Rezo 2015. 389.

⁹² Usp. Veber 1859 [2005]. 108.

⁹³ Katičić 2002. 158.

⁹⁴ Usp. Maretić 1899. 434.

⁹⁵ Usp. Veber 1876. 81.

⁹⁶ Vežnik *dočim* ne navodi MARETIĆ (1899. 503) u *Gramatici i stilistici hrvatskoga književnog jezika* među vremenskim vežnicama iz čega se posredno zaključuje da ga ne smatra normativno prihvatljivim. Suvremena ga pak gramatička norma još uvijek navodi uz

Pošto je Preuzvišeni gospodin svaki pojedini muški i ženski razred pregledao, pošao je upraviteljem škole u školski vrt... (GI 1893./1894.) Dne 19. rujna 1894. oboljela je prava učiteljica gđa Marija Heštera, a pošto se po izjavi gradskog liječnika nije bilo nadati skoromu oporavljenju, ovlašten je upravitelj ovoga zavoda (...) da pozove na suplenciju u II. ženski razred ispitanu učiteljicu gđu Josipu Kunovičku. (GI 1893./1894.)

Ova druga, uzročna uporaba, usuprot je i zagrebačkim slovničarima⁹⁷ i hrvatskim vukovcima.⁹⁸ Zanimljivo je da je namjerna rečenica potvrđena veznikom *e da* uz kondicional I. u zavisnom dijelu složene rečenice u primjeru:

Učiteljski se je ovaj zbor također vrlo ganutljivo i teško oprostio od svoga značajnoga i plemenitoga druga Tune, komu želi, da bi ga svevišnji uzdržao još mnoge godine na životu, e da bi se tako mogao naužiti gorko zaslužena mira u krugu svoje mnogobrojne i štovane obitelji. (GI 1895./1896.),

što dosad nije zabilježeno u korpusu administrativno-poslovnih tekstova 19. stoljeća;⁹⁹ takav je način uvođenja zavisne namjerne surečenice ne samo u okvirima jezika 19. stoljeća, nego se normativnim smatra i u suvremenim gramatičkim opisima.¹⁰⁰

Sintaktička su obilježja godišnjih školskih izvješća potvrdila nešto veću ujednačenost s obilježjima ostalih potkorpusa administrativno-poslovnoga stila 19. stoljeća pa većina izdvojenih obilježja istodobno ne izlazi ni iz normativnih okvira zagrebačke filološke škole. To se odnosi i na ona sintaktička obilježja koja su se vukovskim utjecajem bitnije odmicala od hrvatske književno-jezične tradicije: mjesto zanaglasnice i dalje u rečenici nije slobodno, zadržava se veznik *dočim* u vremenskim, a *nu* u suprotnim rečenicama. Zapažene novine u korpusu – uporaba posvojnoga dativa sintaktički u ulozu atributa i namjerne rečenice s veznikom *e da* i kondicionalom prvim – idu u prilog upotpunjavanju dosadašnjih sintaktičkih obilježja administrativnoga stila 19. stoljeća.

Administrativizmi

I za kraj spomenimo znakovite administrativizme 19. stoljeća. Uz već čestoćom potvrđenu uporabu pridjeva *isti/a/o*:

primila je ista pod svečanom službom božjom (GI 1885./1886.), Zatim je vriedno isti poklonio (GI 1886./1887.),

kojim se izbjegava ponovno imenovanje onoga o čemu je riječ,¹⁰¹ u našem se korpusu potvrđuje i pridjev *visokoisti/a/o*:

vezničke riječi vremenskih rečenica (usp. Katičić 2002. 237). Za veznik *nu* u *Antibarbarusu*, dodatku stilistici u istoj gramatici, Maretić (1899. 691) bilježi: „*nu* nije dobro uzimati u značenju suprotnoga veznika mjesto: no“.

⁹⁷ Usp. Veber 1876. 81.

⁹⁸ Usp. Maretić 1899. 503.

⁹⁹ Usp. Rezo 2015. 388.

¹⁰⁰ Usp. Katičić 2002. 282., Silić–Pranjaković 2005. 347. – Uz napomenu da veznik navedene suvremene gramatike bilježe kao jednorječnicu: *eda*.

¹⁰¹ Usp. Rezo 2015. 395.

visokoisti crkveni dostojanstvenik (GI 1885./1886.), *blagoizvoljela je visokoista imenovati* (GI 1885./1886.), što nije zabilježeno u dosadašnjim korpusom obuhvaćenim tekstovima administrativno-poslovnoga stila 19. stoljeća.

Zaključak

Prijelom jezične norme kakav hrvatska jezikoslovna filologija bilježi već u posljednjim desetljećima 19. stoljeća odvijao se postupice i kada je riječ o tekstovima administrativno-poslovnoga stila, ali i ne samo njega. Stoga nije neobično da se tradicijska obilježja na svim jezičnim razinama mogu pronaći i u početnim desetljećima novoga, dvadesetoga stoljeća, primjerice u publicističkom stilu,¹⁰² znanstvenom¹⁰³ te u nešto manjoj mjeri i administrativno-poslovnom.¹⁰⁴ Normativni je propis već od Maretićeve *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* skraja 19. stoljeća već dosljedno vukovski, no uporabna se norma ipak tako brzo ne usklađuje s njim.

Da se grubi prekid tradicije ne zrcali ni u godišnjim školskim izvješćima, potvrdio je i korpus ovoga istraživanja. Uz to osobitim se čini istaknuti kako dosada takve publikacije nisu bila uvrštavane kao izvor za proučavanje obilježja administrativno-poslovnoga stila, a provedenim je istraživanjem potvrđeno da upotpunjuju dosadašnja zapažanja o njegovim odlikama 19. stoljeća. Stoga prihvaćajući tvrdnju Štefke Batinić¹⁰⁵ da su godišnja školska izvješća nedvojbeno vrijedne, a često zapostavljene i zaboravljene publikacije koje dokumentiraju hrvatsku prosvjetnu i širu kulturnu povijest, domećemo i to da su se potvrdile i vrijednim izvorom za bolje poznavanje hrvatske jezične povijesti.

LITERATURA

BATINIĆ Š. (2012)

Zbirka školskih izvješća Hrvatskoga školskoga muzeja. *Muzeologija* 48/49. 2012. 223–231. <https://hrcak.srce.hr/111810>

BROZ I. (1893)

Hrvatski pravopis. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dal. Zemaljske vlade. Zagreb, ²1893.

BROZOVIĆ D. (1985)

Jezična i pravopisna previranja u Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće (O jednom razvojnom zaokretu u hrvatskome književnom jeziku). *Jezik.* 33/1. 1–15.

¹⁰² Usp. Rišner–Mlikota 2018. 249–250.

¹⁰³ Usp. Horvat–Hudeček–Mihaljević 2018. 313–315.

¹⁰⁴ Usp. Rezo 2018. 381.

¹⁰⁵ Batinić 2012. 230.

- GLUŠAC M. (2019)
 Vrijeme u jeziku i jezik u vremenu. Pojam vremena u hrvatskom jeziku. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska Sveučilišna naklada. Osijek, Zagreb.
- HAM S. (1998)
 Jezik zagrebačke filološke škole. Ogranak Matice hrvatske Osijek. Osijek.
- HAM S. (2006)
 Povijest hrvatskih gramatika. Nakladni zavod Globus. Zagreb.
- HORVAT M. – HUDEČEK L. – MIHALJEVIĆ M. (2007)
 Jezik hrvatskih znanstvenih tekstova u 20. stoljeću, u: Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio. Croatica. Zagreb, 303–369.
- KOLAK L. (2007)
 Schulprogramme – eine fast Vergessene Literaturgattung, u: Aus mageren und aus ertragreichen Jahren. Berichte und Arbeiten aus der Universitätsbibliothek und dem Universitätsarchiv Giessen. Justus-Liebig-Universität Gießen. Gießen, 2007. 174–179. <http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2010/7372/>
- KATIČIĆ R. (2002)
 Sintaksa hrvatskoga, književnog jezika, treće, poboljšano izdanje. Nakladni zavod Globus, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb, 2002.
- MARETIĆ T. (1899)
 Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika. Štampa i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb.
- MARETIĆ T. (1924)
 Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom. Dopuna Broz-Ivekovićevu „Rječniku hrvatskoga jezika“. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- PLIVEVIĆ [PLIVERIĆ!] J. (1917)
 Kakovi bi trebali da budu štampani godišnji izvještaji srednjih škola? Nastavni vjesnik. 25. 1917. 404–407.
- RAGUŽ M. (2015)
 Zakon od 31. listopada 1888. Ob uređenju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. Senjski zbornik. 41–42. 465–488.
- REZO V. (2015)
 Jezik hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova u 19. stoljeću, u Povijest hrvatskoga jezika, 4. knjiga: 19. stoljeće. Croatica. Zagreb, 357–401.
- REZO V. (2018)
 Jezik hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova u 20. stoljeću, u: Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio. Croatica. Zagreb, 371–439.
- RIŠNER V. – MLIKOTA J. (2018)
 Jezik hrvatskih novina i časopisa u 20. stoljeću, u: Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio. Croatica. Zagreb, 245–301.

- Maretić, T. (OBRADIO) (1917–1922)
Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Dio VIII: NEPOMIČAN–ONDINAC.
 Zagreb.
- SAMARDŽIJA M. (2004)
 Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika. Drugo, prošireno izdanje.
 Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- SILIĆ J. (2006)
 Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika. Disput. Zagreb.
- SILIĆ J. – PRANJKOVIĆ I. (2005)
 Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta. Školska knjiga.
 Zagreb.
- TAFRA B. (1995)
 Jezikoslovna razdvojba. Matica hrvatska. Zagreb.
- TAFRA B. (2012)
 Prinosi povijesti hrvatskoga jezikoslovlja. Hrvatski studiji Sveučilišta u
 Zagrebu. Zagreb.
- VEBER A. (2005)
 Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije. Institut za hrvatski jezik i
 jezikoslovlje [Pretisak]. Zagreb.
- VEBER A. (1876)
 Slovnica hrvatska za srednja učilišta. Tiskom dioničke tiskare u Zagrebu.
 Zagreb, ³1876.
- VINCE Z. (1975)
 Zaokret u hrvatskom književnom jeziku potkraj 19. stoljeća. *Croatica*. VI.
 131–159.
- VINCE Z. (1978/79)
 Povijest hrvatskoga književnog jezika s kraja 19. i početka 20. stoljeća. *Jezik*.
 26/3. 76–88.
- ŽUPAN D. (2010)
 ‚Živio svijetli ban!‘ (Kako je u školskim spomenicama i izvještajima
 zabilježen posjet bana Dragutina Khena-Héderváryja nekim mjestima
 virovitičke županije 1889. i 1893.) // *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice
 za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*. 10/1.
 212–225. <https://hrcak.srce.hr/clanak/115618>

Izvori

- Godišnji izvještaj više djevojačke i obćih pučkih dječaćkih i djevojačkih učiona
 sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1883/4. Tiskom Julija Pfeiffera.
 Osiek, 1884.
- Godišnji izvještaj više djevojačke i obćih pučkih dječaćkih i djevojačkih učiona
 sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1884/5. Tiskom Julija Pfeiffera.
 Osiek, 1885.

- Godišnji izvještaj više djevojačke i obćih pućkih djećaćkih i djevojaćkih učiona sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1885/6. Tiskom Julija Pfeiffera. Osiek, 1886.
- Godišnji izvještaj više djevojačke i obćih pućkih djećaćkih i djevojaćkih učiona sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1886/7. Tiskom Julija Pfeiffera. Osiek, 1887.
- Godišnji izvještaj više djevojačke i obćih pućkih djećaćkih i djevojaćkih učiona sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1887/8. Tiskom Julija Pfeiffera. Osiek, 1888.
- Godišnji izvještaj više djevojačke, obćih pućkih djećaćkih i djevojaćkih, ter šegrtskih škola sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1888/9. Tiskom Julija Pfeiffera. Osiek, 1889.
- Godišnji izvještaj više djevojačke, obćih pućkih djećaćkih i djevojaćkih, ter šegrtskih škola sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1889/90. Tiskom Julija Pfeiffera. Osiek, 1890.
- Godišnji izvještaj više djevojačke, nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih, ter šegrtskih škola sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1890/1. Tiskom Julija Pfeiffera. Osiek, 1891.
- Godišnji izvještaj više djevojačke, nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih, ter šegrtskih škola sl. i kr. grada Osieka, koncem školske godine 1891/2. Tiskom Julija Pfeiffera. Osiek, 1892.
- Godišnji izvještaj više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tećajeva ter nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih škola sl. i kr. grada Osijeka, koncem školske godine 1892/3. Tiskom Julija Pfeiffera. Osijek, 1893.
- Godišnji izvještaj više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tećajeva ter nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih škola slob. i kralj. grada Osijeka koncem školske godine 1893/4. Tiskom Dragutina Laubnera. Osijek, 1894.
- Godišnji izvještaj više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tećajeva ter nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih škola slob. i kralj. grada Osijeka koncem školske godine 1894/5. Tiskom Dragutina Laubnera, Osijek, 1895.
- Godišnji izvještaj više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tećajeva ter nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih škola slob. i kralj. grada Osijeka i više pućke škole smjera obrtnoga koncem školske godine 1895/6.
- Godišnji izvještaj više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tećajeva ter nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih škola slob. i kralj. grada Osijeka više pućke škole smjera obrtnoga ter šegrtskih škola koncem školske godine 1896/7. Tiskom Julija Pfeiffera. Osijek, 1897.
- Godišnji izvještaj više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tećajeva ter nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih škola slobod. i kralj. grada Osijeka više pućke škole smjera obrtnoga ter šegrtskih škola koncem školske godine 1897/8. Tiskom Dragutina Laubnera. Osijek, 1898.
- Godišnji izvještaj više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tećajeva ter nižih pućkih djećaćkih i djevojaćkih škola slob. i kralj. grada Osijeka više

pučke škole smjera obrtnoga ter šegrtskih škola koncem školske godine 1898/9. Tiskom Julija Pfeiffera. Osijek, 1899.

Godišnji izvještaj više djevojačke škole i s njom spojenih stručnih tečajeva ter nižih pučkih dječaćkih i djevojačkih škola slobod. i kralj. grada Osijeka više pučke škole smjera obrtnoga koncem školske godine 1899-1900. Tiskom Dragutina Laubnera. Osijek, 1900.